

Co znamená status umělce

Jedním z cílů Národního plánu obnovy (NPO) za oblast kultury je přijmout zákon o statusu umělce/umělkyně, který zajistí stabilní pracovní prostředí pro umělce a kreativní profesionály.

Statusem umělce chápeme soubor legislativních opatření mířících k ochraně profesionálních tvůrců a interpretů působících v oblasti umění. Tato opatření se mohou týkat sociálního a důchodového pojištění, daní, zákoníku práce, autorského práva či odměňování. Jde o společensko-právní rámec, který definuje umělecké profese, podporuje jejich společenskou prestiž a rozvoj jejich kariér, ochraňuje svobodu projevu a zabraňuje sociálním či jiným znevýhodněním na trhu práce.

Ernst Gombrich: „Umění neexistuje, existují jen umělci!“

Proč jsou umělci důležití?

- Vytvářejí díla, bez kterých by náš život nebyl úplný; hudba, filmy, knihy nebo architektura jsou naší samozřejmou každodenní součástí.
- Zprostředkovávají lidem poznání.
- Jejich tvorba je jedinečným projevem identity i její reflexí, zároveň je historickým dědictvím, které určuje náš kulturní vliv a mezinárodní dosah.
- Přispívají ke společenskému rozvoji a kvalitě života stejně jako pedagogové, vědci či lékaři.
- Jsou jádrem kulturních a kreativních odvětví a významně přispívají k ekonomickému růstu; bez původní tvorby se neobejde filmový, hudební ani herní průmysl, showbiznys ani reklama.
- Na práci umělců je navázán několikanásobně vyšší počet pracovních příležitostí pro další související technické a odborné profese.
- Bez umělců by neexistovala divadla, galerie, festivaly a další kulturní organizace; bez umělců by nebyly ani kulturní památky, muzea a knihovny; ztratili bychom kulturní paměť.
- Přispívají k soudržnosti a zdraví jednotlivců i celé společnosti.

Proč umělce podporovat?

- Práce umělců je nepravidelná, různorodá a nestabilní.
- Umělci tvoří v nestandardních pracovních podmínkách, nemají klasickou pracovní dobu.
- Práce umělců je většinou nedostatečně ohodnocená.
- Umělci si nemohou být jisti přijetím svého díla.
- Umělci nejsou typickými hráči na trhu – jejich hodnoty nesledují primárně tržní cíle.
- Umělci migrují a kombinují své práce mezi veřejným, neziskovým a komerčním sektorem kultury nebo i dalšími odvětvími ekonomiky.
- Řada uměleckých profesí je fyzicky extrémně náročná, spojená s riziky úrazů a krátkou kariérou.

Jak umělce podporovat?

Již v roce 1980 vzniklo doporučení UNESCO, vyzývající členské státy, aby umělcům přířkly stejná práva jako ostatním skupinám vyžadujícím zvláštní zacházení. Vyzývá ke zlepšení profesionálního, sociálního a ekonomického statusu umělců prostřednictvím kroků a opatření týkajících se odborné přípravy, sociálního zabezpečení, zaměstnanosti, daní, platových podmínek, mobility a svobody projevu.

V roce 2007 přijal Evropský parlament text vyzývající členské státy Evropské unie k rozvoji legislativního a institucionálního rámce pro rozvoj uměleckých aktivit.

V roce 2010 Česká republika ratifikovala Úmluvu o ochraně a podpoře rozmanitosti kulturních projevů, která mimo jiné doporučuje přijmout opatření, jejichž cílem je povzbuzovat a podporovat umělce a ostatní osoby podílející se na tvorbě kulturních projevů, a uznat tak důležitost jejich přínosu.

Většina členských států Evropské unie zohledňuje atypický charakter pracovní činnosti umělců a umělkyně.

Jak jsme na tom v České republice?

- Nemáme definován status umělce; pokud chceme umělce podporovat, je zapotřebí legislativně ukotvit jejich postavení.
- Nevíme, kolik umělců máme.
- Neznáme přesnou specifikaci uměleckých profesí.
- Neexistuje regulace týkající se minimální výše honorářů.
- Nemáme podporu absolventů škol, nesledujeme systematicky jejich uplatnění a možnosti trhu práce.

Umělci, kteří nemají status zaměstnance, nemají žádnou ochranu, pokud jde o pracovní podmínky, pracovní dobu nebo bezpečnost práce, a jsou diskriminováni i v běžných životních situacích, jako je dosažení na hypotéku či umístění dítěte do předškolního veřejného zařízení.

„Lidé pracující v kultuře se často pohybují v celoživotní finanční nejistotě. Nízké platy v kombinaci se švarcsystémem nutí umělce shánět další a další práci. Ani tak se nedostanou přes hranici zdanitelných příjmů a nedosáhnou na všechny výhody sociálního systému. Na konci kariéry na ně pak obvykle čekají velké existenční problémy, které česká záchranná síť stále neumí řešit. Počátkem změny by mohl být státem deklarovaný status umělce, jehož definice se však stále hledá.“ (Magdalena Čechlovská, Chudé Česko 21)

Jak na to? Ministerstvo kultury má v rámci NPO vytyčené cíle:

- připravit legislativní definici statusu umělce, která by identifikovala kategorii fyzických osob vykonávajících výdělečnou činnost v oblasti umění (bez stálého zaměstnavatele) a v případě významných omezení veřejných kulturních produkcí by těmto osobám byla poskytnuta finanční podpora ze státního rozpočtu;
- vyjednat návazná opatření v oblasti sociálního a důchodového pojištění, daňových úlev a podobně;
- vypracovat metodické materiály a návrhy na systémová opatření zlepšující podmínky pro práci umělců-autorů, výkonných umělců a podpůrných profesí z hlediska zákoníku práce, autorského práva a systému odměňování.

Více k tématu: [Podklady k tématu, Institut umění – Divadelní ústav](#)